

Arusha tur/retur – og hva så?

Berit Hagen Agøy
Generalsekretær i mellomkirkelig råd, Den norske kirke
ba777@kirken.no

Innledning

Som nyutdannet, optimistisk 27-åring begynte jeg å arbeide i Mellomkirkelig råd (MKR) med støtten til anti-apartheidbevegelsen i Sør-Afrika. Senere ledet jeg noen år det som den gang het Kirkens U-landsinformasjon (KUI), og jeg har ikke tall på alle de artikler, studiemateriell, konfirmantopplegg og handlingsark om globale spørsmål, som vi lagde og sendte til menighetene i Den norske kirke. Vi oversatte økumeniske dokumenter, salmer, liturgier og forbønner fra våre søsterkirker og oppfordret menighetene til å ta dette i bruk under gudstjenester, fakkeltog, temakvelder o.l. Vi var overbeviste om at vi satt med skatter fra den verdensvide kirken som ville styrke og fornye kirken her hjemme.

Som 35-åring flyttet jeg til Bø i Telemark, engasjerte meg i menigheten og satt åtte år i menighetsrådet. Ikke en gang i løpet av disse åtte årene, så jeg igjen noe av KUI-materiellet som jeg visste ble sendt ut fra Kirkens hus i Oslo. Når jeg forsiktig etterspurte det, ble blikkene flakkende, «det kommer jo så alt for mye post fra Kirkerådet». I Bø hadde vi fasteaksjon, misjonsprosjekt og menigheten ble miljøfyrtårn. Ingen tvil om at vi var del av den verdensvide kirken, men det var ingen synlig og opplagt sammenheng mellom lokalmenighetenes internasjonale engasjement og Den norske kirkes medlemskap i de økumeniske organisasjonene.

Tilbake i MKR, mange år senere, sitter jeg med *Call from Arusha*. Det er oversatt til norsk og ligger klar til å sendes ut i kirke-Norge. Vi som var på misjonskonferansen i Arusha i Tanzania i mars 2018, kom opplødde hjem med et inspirerende dokument som gir oss mot og glede til å være Kristi disipler i hverdagen. Men hva så?

Det første som slår en når en leser økumeniske dokumenter, er et fremmedartet språk. Hvordan skal vi oversette «Moving in the Spirit: Called to Transforming Discipleship» til norsk? Det må mer enn en ren språklig oversettelse til for at ordene skal gi mening hos oss. Denne artikkelen vil jeg antyde noen utfordringer vi møter når vi skal formidle impulsene fra globale økumeniske fellesskapet slik at de gir mening

og fører til engasjement i norsk kirkeliv. Jeg vil bruke *Kallet fra Arusha* som eksempel. Mot slutten vil jeg påstå at, til tross for noen utfordringer, påvirkes og berikes Den norske kirke i betydelig grad av den økumeniske bevegelse. Jeg tror at budskapet fra Arusha vil bli hørt i folkekirken.

Fra det globale til lokale – via det nasjonale

En vanlig reaksjon fra lokale menighetsfolk, når jeg forteller dem om MKRs arbeid og den internasjonale økumeniske bevegelse er at «dette er jo kjempeinteressant og så relevant – hvorfor har vi ikke fått høre om dette før?» Sjansen for at noen får med seg dokumenter eller materiell fra Kirkenes verdensråd (KV) eller Det lutherske verdensforbund (LVF) til et menighetsrådsmøte eller stabsmøte er liten. Dette skyldes flere forhold, ikke bare at økumenisk språk og terminologi kjennes uvant. Mange tenker nok fremdeles at økumenikk og internasjonalt samarbeid er for de spesielt interesserte og teologisk skolerte, og derfor kan det overlates til organer som MKR, Kirkemøtet eller biskopene.

I over 40 år har MKR og KUI (senere Kirkens Nord-Sør Informasjon) utarbeidet materiell til bruk i lokalmenighetene, men vi må erkjenne at vår pedagogiske bearbeiding og kjennskap til menighetens hverdag, nok burde vært enda bedre for at disse ressursene skulle oppleves som relevante for lokalmenigheten. Tanken vår var alltid at det vi sendte ut, ville inspirere og berike menighetsarbeidet, men vi vet at det alt for ofte ble opplevd som ekstraoppgaver man ikke fikk plass til i en travel menighetshverdag.

Vi har heller ikke hatt gode nok evalueringsmetoder for bruken av dette materialet, noe som henger sammen med generelle rapporteringsrutiner i Den norske kirke. Nye rapporteringssystemer og nettbaserte ressurser gir oss nå bedre muligheter både for å nå ut og å få tilbakemeldinger fra lokale menigheter.

Det er lang vei fra Kirkemøtet og MKR til menighetene. Vi nordmenn har en inngrodd skepsis til det som kommer fra sentralt hold, og det lokale selvstyret står sterkt. Kombinerer vi denne holdningen med vår lutherske vektlegging på demokrati og selvstendige meninger, forstår vi skepsisen mange har til det som kommer fra sentralkirkelig hold. Vår kirkestruktur gir Kirkemøtet og sentralkirkelige organer svært begrensede muligheter til å pålegge lokalmenighetene noe som helst. Vi kunne for eksempel tenkt oss at Kirkemøtet påla alle de omlag 1200 menighetene å bli «grønne menigheter». Men Kirkemøtet kan bare oppfordre og hittil har drøyt 300 fulgt oppfordringen. $\frac{3}{4}$ av menighetene har ennå ikke gjort det.

Hva har dette med Arusha å gjøre? Kirkemøtet har ved flere anledninger drøftet Den norske kirkes deltagelse i de økumeniske organisasjonene. I 2012 hadde vi en omfattende sak om misjon, og vedtaket herfra er et forvarsel om budskapet fra Arusha:

Kirkemøtet oppfordrer Den norske kirkes medlemmer til disippelskap og etterfølgelse: Søke Kristus, dele troen og vise omsorg for vår neste og skaperverket. Kirken utfordrer derfor alle sine medlemmer til personlig givertjeneste og forbruksmønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket.¹

Dersom denne oppfordringen var tatt imot og fulgt opp av kirkens medlemmer, hadde jeg ikke tenkt og sitter her seks år etterpå og undret meg over hvorledes *Kallet fra Arusha* skal få gjenklang i Den norske kirke. Poenget mitt er at vår kirkestruktur og manges oppfatninger om «MKR-saker» som noe litt fjernt fra lokalmenigheten, bidrar til at vi ikke kan sende ut *Kallet til Arusha* til menighetskontorene eller legge det ut på kirken.no og forvente at det blir mottatt. Det må mer til.

Misjonsforståelsen: evangelisering og/eller diakoni?

Kirkemøtesaken om misjon i 2012 tydeliggjorde at kirkens misjonsoppdrag omfatter både evangelisering, diakoni og samfunnspåvirkning. En slik helhetlig misjonsforståelse som også vektlegger Guds misjon (*Missio Dei*) og kirken som Guds redskap på jord, er selvsagt i den økumeniske bevegelsen. Den er tydelig i LVF dokumentene *Misjon i kontekst* og *Diakoni i kontekst* og i dokumentet *Misjon og evangelisering i en verden i endring* fra KVs kommisjon for misjon og evangelisering.² Alle disse dokumentene lå til grunn for kirkemøtesaken i 2012, og vedtaket er helt i tråd med denne økumeniske misjonsforståelsen. Også ledelsen i misjonsorganisasjonene som deltar i Samarbeidet Menighet og Misjon (SMM) legger en slik utvidet misjonsforståelse til grunn for sitt arbeid.

Men fortsatt møter jeg av og til en foreldet måte å forstå misjon på, oftest hos folk som ikke selv er aktive i misjonsarbeid. Evangelisering og diakoni ses, om ikke som motsetninger, så som kvalitativt forskjellige. Diakonien er noe vi gjør i tillegg til, eller som et redskap for *det egentlige*, nemlig evangeliseringen. Samfunnsengasjement er vel og bra, men må ikke komme i stedet for kirkens egentlige oppgave – nemlig å føre enkeltmennesker til frelsen. Andre er skeptiske til misjon fordi de tror det dreier seg om kulturimperialisme fra nord til sør, de har sovet i timen og ikke oppdagat at hovedtyngden av kristenheten i dag befinner seg i land i det globale sør og at misjon i dag foregår fra og til alle kanter av verden. Det er lenge siden vestlige menn hadde global definisjonsmakt på hvordan kristendommen skal forstås.

Kirkene i det globale sør hjelper oss til å forstå kirkens oppdrag i verden. Misjonskonferansen i Arusha kombinerer spiritualitet og diakoni – tro og handling.

1 KM sak 7/12

2 *Misjon i kontekst. Forvandling, forsoning, myndiggjøring*, LVF 2004; *Diakoni i kontekst, Forvandling, forsoning, myndiggjøring*, LVF 2009; *Sammen på vei mot livet – misjon og evangelisering i et landskap i endring*, CWME / WCC 2012; Norges Kristne Råds skriftserie nr. 17/2013.

Kirken innbyr til dåp og tro midt i verdens realiteter. Himmell og jord knyttes sammen. Forvandlingen (transformation) gjelder både den enkeltes gudsrelasjon – og samfunnet. Eksempler på formuleringer i *Kallet fra Arusha*, viser dette tydelig:

- Vi er kalt gjennom vår dåp til forvandlende disippelskap: en Kristus-nær livsstil i en verden der mange står overfor fortvilelse, avvising, ensomhet og opplevelse av verdiløshet.
- Vi er kalt til å tilbe den ene, treenige Gud, rettferdighetens, kjærlighetens og nådens Gud, i en tid hvor mange tilber den falske markedsguden.
- Vi er kalt til å forkynne de gode nyhetene om Jesus Kristus – livets fylde, omvendelse og tilgivelse for syndene, og løftet om evig liv – i ord og gjerning, i en voldelig verden hvor mange blir ofret til dødens avguder og ennå ikke har hørt evangeliet.
- Vi er kalt til med glede å ta del i Den hellige ånds virke: å myndiggjøre de marginaliserte i søken etter rettferdighet og verdighet.³

Den økumeniske bevegelse er blitt mer spirituell de senere årene. Den hellige ånd opptrer oftere i nyere økumeniske dokumenter, som for eksempel i Faith and Order-dokumentet om kirkeforståelse, *The Church – Towards a Common Future*.⁴ Dette er trolig resultat av økt innflytelse både fra ortodokse og nyere karismatiske kirker. Samtidig har den evangelikale bevegelsen (World Evangelical Alliance og Lausannebevegelsen) tydeliggjort kirkens diakonale oppdrag.⁵ Dermed har de to fløyene i kristenheten beveget seg mot hverandre – godt hjulpet av Pave Frans sin åpne økumeniske holdning. Alt dette kom til uttrykk i Arusha, og bidro til at bredden i den verdensvide kirken kunne stille seg bak sluttokumentet.

Den norske kirke er en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke, ifølge *Visjonsdokument for Den norske kirke*. Men vi strever nok litt med å holde disse begrepene sammen. Når Kirkemøtet skal konkretisere visjonen deler vi fort opp i ulike mål for tro og tilbedelse og for diakoni og samfunnsengasjement. Kanskje må det være slik for at målene skal bli håndterbare, kanskje skyldes det at vi bevisst eller ubevisst skiller spiritualitet og diakoni. Dette kan ha sammenheng med vår lutherske arv hvor vi ofte har skilt mellom det åndelige og verdslige.

Noe av det som gjorde mest inntrykk på meg i Arusha er hvor opplagt det er at vår tro og Den hellige Ånd ledelse fører til konkret samfunnsengasjement. Å være Kristi etterfølger er selvsagt å kjempe mot maktmisbruk og for rettferdighet for mennesker som lever her og nå. «Vi er kalt til å leve i oppstandelsens lys, som åpner opp for håp om forvandling. Dette er kallet til forvandlende disippelskap». Kanskje våger vi ikke

3 Alle sitater fra den norske oversettelsen av *Kallet fra Arusha* er hentet fra dokumentet som ligger på kirken.no

4 *The Church – Towards a Common Future*, Faith and Order / WCC 2013.

5 Et eksempel på dette er *Cape Town Commitment*, The Third Lausanne Congress on World Evangelization, 2010.

helt i Den norske kirke å slippe Åndens forvandlende kraft til når vi arbeider med våre planer og visjoner? Vi har mye å lære av våre søsken i Sør om hvorledes glede og kjærlighet går hånd i hånd med kampen for rettferdighet.

Kirkens samfunnsrolle

I norsk sammenheng er budskapet fra Arusha dristig og får debattene om at kirken skal holde seg til «det den egentlig skal drive med» og ikke blande seg i politikk, til å virke absurde. Selvsagt skal kirkas profetiske røst lyde i samfunnsdebattene! Hovedtyngden av kristenheten befinner seg, som nevnt, i det globale sør, og dagsorden i internasjonalt kirkesamarbeid settes i økende grad av dem. Og da handler det om fattigdom, klimaødeleggelse, urettferdighet, vold mot kvinner og barn og økonomisk utbytting, for å nevne noe.

De fleste kristne i dag lever i land med stor urettferdighet, haltende demokrati og begrenset politisk frihet. Kristendommens frigjørende budskap har relevans for livet de lever her og nå. Kirkene er viktige samfunnsaktører mange steder. I Afrika sør for Sahara drives for eksempel 40 % av helseinstitusjonene av kirker. Når jeg spør kristne i Midtøsten om hva vi i Norge kan gjøre for å sikre deres fortsatte nærvær i regionen, er svaret nesten alltid: støtt de kristne skolene. Få ting forandrer samfunn så mye som utdanning og helse.

I vårt velfungerende norske velferdssamfunn har mange glemt at en av kirkens viktigste roller har vært å endre samfunnet gjennom diakoni og å stake ut en etisk kurs for makthaverne. I forbindelse med reformasjonsmarkeringen i 2017 løftet vi fram kirkens viktige rolle for utviklingen av skolevesen, demokrati og velferdsordninger. Vår grunnlov slår fast at «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv». Til tross for dette, vil mange politikere ha seg frabedt at kirken «blander seg opp i politikk» – i hvert fall når vi begynner å bli konkrete.

Riktignok er samfunnskritikken i *Kallet fra Arusha* på et overordnet nivå, men den er likefullt skarp. Det er interessant at det ble stor oppstandelse for noen år siden, da biskop Tor B. Jørgensen i et foredrag, tok til orde for et mer rettferdig skattesystem og antydnet at skatten kunne økes for de rikeste. Følgende formulering ble vedtatt i Arusha uten diskusjon:

Vi bet oss merke i den sjokkerende konsentrasjon av rikdom forårsaket av det globale økonomiske systemet, som gjør at noen få blir rikere mens mange blir fattigere. Dette er roten til mange av dagens kriger, konflikter, økologisk ødeleggelse, og lidelse. Vi vet at marginaliserte mennesker og grupper bærer de tyngste byrdene. Dette globale, imperialistiske systemet har gjort finansmarkedet til en av vår tids avguder, og har styrket kulturer av dominans og diskriminering som fortsetter å marginalisere og ekskludere millioner av mennesker som ikke unnslipper sårbarhet og utnyttelse.

Forsamlingen i Arusha var ikke en snever gjeng radikalere, men bredt sammensatt økumenisk og geografisk. Uttalelsen kan ikke avfeies som «typisk KV-språk», men må leses som et uttrykk for det globale økumeniske fellesskapet, som i dette tilfellet også inkluderer Den katolske kirke og den evangelikale bevegelse, sin samstemte og ramsalte samfunnskritikk. Det mest oppsiktsvekkende er kanskje at uttalelsen er en del av et kall om disippelskap og etterfølgelse. Det er Åndens virke som får oss til å være Guds endringsagenter med oppdrag om å rette opp verdens urett.

Folkekirkens selvforståelse: trosfellesskap og meningsfellesskap

I debattene om Den norske kirkes politiske engasjement, sies det iblant at «kirka er et trossamfunn, ikke et meningssamfunn». Dette kan forstås slik at vi deler en tro, men forøvrig kan vi mene omtrentt hva vi vil. En åpen folkekirke skal romme et stort mangfold av både mennesker og meninger. Tilhengere av alle politiske partier er selvsagt velkomne i kirka.

Men jeg mener at det er en misforståelse ute og går, for finnes det ikke en sammenheng mellom den kristne tro og hvilke holdninger og synspunkter vi bør ha? Mon tro om vi i dag snakker mer frimodig om troen (vår) – enn om kirkens lære. Kristen etikk avleder sine verdier fra det bibelske budskap og Jesu eksempel. Menneskeverd, likeverd, rettferdighet, fred, gjestfrihet, barmhjertighet går som røde tråder gjennom Skriften og har formet kirkens lære og tradisjon. Kirkens budskap om nestekjærlighet, advarslene mot rikdom og urett og forvalteransvaret utfordrer og provoserer. Jesu ord til den rike unge mannen er like irriterende for meg, som det var for 2000 år siden. Jesus utfordrer oss til et personlig møte med han som gjør at vi erkjenner våre svik og våre synder – for å bruke et gammeldags ord. Det er her tilgivelsen og Guds endeløse nåde kommer inn. Og så sa Jesus «Gå bort og synd ikke mere».

Hvordan bør vi i Den norske kirke møte forventninger om å være trosfellesskap hvor det nærmest er fritt fram for et mangfold av meninger? Ingen skal bli støtt av folkekirkens budskap. Absolutt alle skal tas imot når du kommer til kirken, men skal du ikke gå derfra og ut i hverdagen forvandlet og frigjort av Guds nåde til å tjene Gud og din neste? Kanskje vi bør minne om Luthers tale om den daglige omvendelse. Kirkens oppgave er å kalle mennesker til å leve i tråd med Guds gode vilje – og det utfordrer vår egen vilje. Jeg tror vår forkynnelse om nåden blir svekket og ubegripelig, om kirken ikke også er tydelig om synd og omvendelse. Det er nemlig ikke slik at alle holdninger og synspunkter stemmer overens med kirkens lære og Guds bud til oss. Det er lettere å se det hos andre og i ettertid. Kirken skal utfordre oss til å se splinten i vårt eget øye.

Og det er nettopp her *Kallet fra Arusha* kan hjelpe oss. Dokumentet forklarer ganske konkret hva det innebærer å følge korsets vei som Jesu etterfølger i vår tid. Vi må faktisk ta standpunkt og velge side: «Vi er kalt til å skjelne Guds ord i en verden som brer om seg med motstridende, falske og forvirrende budskap.»

Kirkeledere skal formes som «tjenende ledere som viser Kristi vei i en verden som forfordeler makt, rikdom og pengekultur.». Skriften, bønner og Åndens ledelse fører oss i en retning og gir oss evne til å skille mellom rett og galt. Vi er kalt til et transformerende disippelskap. «Den hellige ånd er virksom også i vår tid, og kaller oss innstendig som kristne fellesskap til å svare med personlig og felles omvendelse og forvandlende disippelskap. Disippelskap er både en gave og et kall – et kall til å være aktive samarbeidspartnere med Gud i verdens forvandling.»⁶

Som kristne har vi derfor ikke noe valg. Vi må bidra til å gjøre samfunnet bedre og mer rettferdig. Spørsmålet er derfor ikke om Den norske kirke «skal blande seg i politikk» med hvorledes vi gjør det. Kirken må forklare sine medlemmer at kristen tro leder til etiske valg, og det er ikke hipp som happ hva du velger. Ja, vi er et fellesskap hvor troen binder oss sammen, men vi er Guds folk, og Gud gir retning og mål for hvordan vi skal leve våre liv. Det er ikke lett for folkekirken som vil romme alle, å være en profetisk røst i samfunnet. Og da er jeg tilbake til utgangspunktet; hvordan skal vi omsette Kallet fra Arusha til norsk språk og kontekst slik at det faktisk blir en hjelp til å være kirke og kristne i Norge?

Kallet fra Arusha når fram

Jeg er optimistisk. Til tross for de utfordringer jeg har pekt på, er jeg overbevist om at Den norske kirke gjennom 70 år medlemskap i KV og LVF her har blitt påvirket av Den økumeniske bevegelse, og at vi fortsatt preges sterkt av vår tilhørighet i den verdensvide kirken.

Tilbake til min menighet i Bø: vi har fasteaksjonen til Kirkens Nødhjelp, misjonsprosjekter, klimaengasjement og diakonale tiltak for flyktninger. Alt dette er et resultat av tilhørigheten til og påvirkning fra kirker i andre deler av verden. Dette er ikke noe nytt, det startet alt midt på 1800-tallet da pionerene brakte nytt fra misjonsmarka hjem til foreninger og bedehus. Vår nye salmebok har mange salmer fra søsterkirker og mange kirkekor sang i sin tid sør-afrikanske frigjøringsanger. Menigheter og bispedømmer har vennskapsmenigheter og mange har et sterkt samarbeid med kommunen og lag og foreninger lokalt som handler om å ta samfunnsansvar sammen.

Når Bispemøtet eller MKR framhever respekten for menneskerettigheter og kritiserer norsk klima- og asylpolitikk, inspireres vi av teologi fra våre søsterkirker og i de økumeniske organisasjonene. Ofte er ordlyden i våre uttalelser hentet nokså direkte fra økumeniske dokumenter. Jeg opplever at kirkelederes uttalelser i disse sakene er lite kontroversielle blant kirkegjengerne. Det er bred aksept for at kirken skal være en konstruktiv og kritisk røst i samfunnsdebattene. Jeg ser dette som resultat av påvirkning fra den økumeniske bevegelse og våre søsterkirkers engasjement.

6 Alle sitater fra *Kallet fra Arusha*.

Også lokalmenighetene påvirkes av den internasjonale og nasjonale kirkeagendaen, selv om det ikke skjer direkte gjennom påvirkning fra utsendte økumeniske dokumenter. Når det er sagt, vet vi at mye av ressursmaterialet fra MKR faktisk finner veien ut til ildsjelene i lokalmenighetene og at mange inspireres av det, og sprer dette engasjementet videre til andre.

De senere årene har vi opplevd en gledelig revitalisering av internasjonalt økumenisk samarbeid. Misjonskonferansen i Arusha med mer enn tusen deltakere var et uttrykk for dette. I forbindelse med at KV fylte 70 år i 2018, besøkte pave Frans sentralkomiteens møte i Genève i juni, og han var krystallklar i sin tale: Gud har gitt hele sin kirke i oppdrag å fremme evangeliet om fred og forsoning. Kirkens enhet er Guds gave til oss, og vi er satt til å synliggjøre fellesskapet mellom kristne søsken – i tjeneste for hverandre og for alle mennesker. Den verdensvide kirken må derfor stå sammen i møte med en truet og sårbar verden. En samlet kirke må bringe håp til mennesker som lider og som kjemper for fred, rettferdighet og skaperverket. I kirkefellesskapet ser vi nu mer på hva vi kan gjøre sammen, men enn på hva vi er uenige om.

Det er også verd å merke seg at hovedtemaet under generalforsamlingen i Konferansen av Europeiske Kirker i Serbia sommeren 2018, var *Dere skal være mine vitner* og sluttdokumentet «affirm that we have heard Christ's command to be his witnesses and we choose to live in hope. Following Christ Himself, we pledge to build bridges through the transformational power of faith.»⁷ Mon tro om ikke «transformational power of faith» på norsk heter «Mer himmel på jorda» – som er Den norske kirkes visjon.

7 *From the Assembly of the Conference of European Churches to the Churches and Peoples of Europa*, KEK 2018.